

UZASADNIENIE

Postanowieniem Sądu Rejonowego dla Łodzi-Widzewa w Łodzi z dnia 10 marca 2022 roku w sprawie I Ns 1214/21 został oddalony wniosek A. S. o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po J. D., zmarłym dnia 27 września 2013 roku.

Powyższe postanowienie zaskarżył w całości wnioskodawca zarzucając mu na podstawie art. 368 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.:

- naruszenie przepisów postępowania, mających istotny wpływ na wynik sprawy tj. art. 233 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego oraz dowolną, a nie swobodną ocenę dowodów pozostającą w sprzeczności z życiowym, polegającą na wadliwej ocenie stanu faktycznego sprawy i uznaniu, że uczestnik powziął wiedzę co do stanu spadku oraz procedury jego odrzucenia już w 2016 roku, tym samym nie pozostawał on pod wpływem błędu oraz nie dochował rocznego zawitego terminu na uchylenie się od skutków błędu, podczas gdy uczestnik do chwili otrzymania z Sądu Okręgowego w Łodzi III Wydziału Cywilnego Odwoławczego, pisma z dnia 27 sierpnia 2021 roku, wydanego w sprawie III Ca 855/19 był przekonany, iż w sposób skuteczny odrzucił spadek po J. D., bowiem działał w zaufaniu do swojej matki, która zapewniła go, iż dochowano wszelkich formalności związanych z odrzuceniem spadku;
- błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia poprzez nieprawidłowe ustalenie, że przyczyną niezłożenia oświadczenia przez uczestnika o odrzuceniu spadku po zmarłym J. D. było jego lekkomyślne zachowanie, objawiające się niedołożeniem należytej staranności, podczas gdy w rzeczywistości zaniechanie złożenia takiego oświadczenia wynikało nie z braku zainteresowania spadkiem i procedurą odrzucenia spadku, a przekonaniem, że jego oświadczenie o odrzuceniu spadku było złożone w sposób skuteczny, bowiem takie zapewnienie otrzymał od swojej matki, a sam nie posiadał odpowiedniej wiedzy prawniczej oraz był osobą młodą i niedoświadczoną;
- naruszenie przepisów prawa materialnego tj. art. 1019 k.c. w zw. z art., 84 k.c. i 6 k.c. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że uczestnik nie spełnił przesłanek do skutecznego uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu i jego zatwierdzenia przez Sąd, w szczególności przyjęcie, że niezłożenie oświadczenia woli przez uczestnika nie było skutkiem błędu prawnie istotnego ani co do faktu złożenia przez uczestnika skutecznego oświadczenia o odrzuceniu spadku ani co do stanu spadku, lecz jedynie brakiem należytej staranności, podczas gdy uczestnik pozostawał w istotnym błędzie co do skuteczności złożenia przez niego oświadczenia o odrzuceniu spadku po J. D., a więc pozostawał w istotnym błędzie co do prawa.

Mając na uwadze powyższe wniósł on o uchylenie zaskarżonego postanowienia i zatwierdzenie oświadczenia uczestnika o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie lub ewentualnie o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja wnioskodawcy jest zasadna o tyle, że konieczne było uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy nie ustalił i nie wezwał do udziału w sprawie wszystkich osób pozostających uczestnikami postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Należy bowiem zauważyć, iż rozstrzygnięcie sądu spadku w przedmiocie zatwierdzenia oświadczenia spadkobiercy o uchyleniu się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku (art. 1019 § 2 i 3 k.c.) choć ma samodzielny charakter to może również nastąpić także i po stwierdzeniu nabycia spadku. Możliwie jest też połączenie w jednym piśmie wniosku z art. 1019 § i 3 k.c. z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po tym samym spadkodawcy (art. 191 k.p.c. w związku z art. 13 §

2 k.p.c.) albo połączenie tych spraw z urzędu do jednoczesnego rozpoznania (art. 219 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Nie ulega przy tym wątpliwości, iż połączenie takie na etapie rozstrzygnięcia sprawy przed Sądem I instancji byłoby celowe, usprawniałoby postępowanie spadkowe, ponieważ zatwierdzenie przez sąd oświadczenia spadkobiercy określonego w art. 1019 § 2 k.c., z jednoczesnym odrzuceniem spadku, ma bezpośredni wpływ na ustalenie kręgu spadkobierców i na ich odpowiedzialność za długi spadkowe. Integralność obu postępowań wyraża się bowiem w finalnym zweryfikowaniu uprawnień do spadkobrania. Jeżeli więc do odrzucenia spadku na podstawie art. 1019 k.c. dojdzie po prawomocnym stwierdzeniu nabycia spadku, to sąd spadku z urzędu dokonuje zmiany postanowienia spadkowego (art. 690 § 2 k.p.c.) – w tym postępowania, co oczywiście, konieczny jest udział wszystkich osób pozostających w kręgu spadkobierców zmarłego. Powyższe oznacza, więc iż uczestnikami postępowania w przedmiocie uchylenia się przez spadkobiercę od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku są również wszyscy uczestnicy postępowania o stwierdzenie nabycia spadku (vide: postanowienie SN z 6.07.2012 r., V CSK 313/11, LEX nr 1228457).

Tymczasem w przedmiotowej sprawie wnioski A. S. o uchyleniu się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku po J. D. został wniesiony w czasie prowadzenia przed tym samym Sądem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po J. D.. Wskazane postępowanie było przed Sądem Rejonowym dla Łodzi-Widzewa w Łodzi prowadzone pod sygnaturą II Ns 2912/16, a obecnie, na skutek złożenia apelacji, oczekuje na rozstrzygnięcie przed Sądem Okręgowym w Łodzi w sprawie o sygnaturze III Ca 855/19, przy czym pozostaje zawieszona do czasu rozstrzygnięcia niniejszego postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Nie ulega wątpliwości, iż osoby w nim uczestniczącej mają również interes prawny w jego rozstrzygnięciu, gdyż postanowienie w przedmiotowej sprawie może rzutować na rozstrzygnięcie w sprawie, w której uczestniczą, niewątpliwie więc ich wezwanie do udziału w przedmiotowej sprawie jest konieczne. Mając na względzie powyższe należy stwierdzić, iż osoby te są osobami zainteresowanymi w sprawie w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. i powinny zostać wezwane do udziału w sprawie (art. 510 § 2 k.p.c.).

Zgodnie z uchwałą składu 7 sędziów Sądu Najwyższego – zasadą prawną – z dnia 20 kwietnia 2010 roku, sygn. akt III CZP 112/09, OSNC z 2010 roku, nr 7-8, poz. 98, niewzięcie przez zainteresowanego udziału w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym nie powoduje nieważności postępowania, jednakże należy je uznać za poważne uchybienie procesowe, które w wypadku, gdy pozbawia zainteresowanego prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego, będzie skutkowało koniecznością uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Stosownie do art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji, a zgodnie z art. 176 ust. 1 Konstytucji, postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. Połączenie tych przepisów tworzy konstytucyjną zasadę kontroli orzeczeń i postępowania sądowego (określaną niekiedy niezbyt precyzyjnie jako zasada sprawiedliwości proceduralnej), stanowiącą rozwinięcie prawa do sądu, ustanowionego w art. 45 ust. 1 Konstytucji. Z uwagi na ograniczenia postępowania kasacyjnego udział uczestnika, dla którego interesów prawnych orzeczenie miałyby być niekorzystne, wyłącznie w postępowaniu przed Sądem drugiej instancji, skutkowałoby pozbawieniem go prawa do zaskarżenia niekorzystnego orzeczenia. Stąd należy przyjąć, że w takim wypadku istnieje konstytucyjna podstawa do uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2002 roku, sygn. III CKN 948/00, OSNC z 2003 roku, nr 5, poz. 68).

Z tych wszystkich względów i na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji. Należy podkreślić, że orzeczenie Sądu Odwoławczego z uwagi na charakter rozstrzygnięcia w żadnej mierze nie odnosi się i nie przesądza o zasadności pozostałych zarzutów skarżącego.

W tym miejscu należy jednak odnieść się i do innego nie mniej istotnego uchybienia Sądu I instancji, które bezwzględnie winno zostać wyeliminowane przy kolejnym rozpoznaniu sprawy. Należy bowiem zauważyć, iż pomimo, iż niniejsze postępowanie prowadzone jest w przedmiocie wniosku o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po J. D., to oświadczenie w przedmiocie uchylenia się od w/w skutków prawnych

nie zostało w ogóle przez wnioskodawcę złożone. Na rozprawie przeprowadzonej przez Sąd I instancji w dniu 10 lutego 2022 roku zostało jedynie złożone przez wnioskodawcę oświadczenie o odrzuceniu spadku po J. D. (k. 38). Tymczasem wniesienie sprawy o uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia nie stanowi o uchyleniu się od skutków braku oświadczenia w rozumieniu przepisu art. 1019 k.c., bowiem jest to jedynie czynność procesowa, zaś wskazane oświadczenia są czynnościami materialno-prawnymi, dla których została zastrzeżona szczególna forma. Skutki prawne złożenia tych oświadczeń powstają w dacie odebrania ich przez sąd do protokołu sądowego lub w dacie poświadczenia przez sąd podpisu spadkodawcy na piśmie zawierającym oświadczenie o uchyleniu się. Z tego względu, wystąpienie przez spadkobiercę z wnioskiem o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia w terminie nie spełnia wymogu określonego w art. 1019 § 1 i 2 k.c. (vide: uchwała SN z 15.03.2018 r., III CZP 110/17, OSNC 2019, nr 2, poz. 18). Nieodebranie zaś przez sąd któregokolwiek z wnioskowanych oświadczeń, tak jak ma to miejsce w przedmiotowej sprawie, oznacza nierozpoznanie istoty sprawy, ponieważ przedmiotem kontroli sądu w rozpatrywanym postępowaniu jest skuteczność tych oświadczeń (vide: postanowienie SN z 4.04.2014 r., II CSK 410/13, LEX nr 1491256). Z tych też względów odebranie przedmiotowego oświadczenia jest niezbędne na dalszym etapie postępowania. Mając jednakże na względzie zawity termin na jego złożenie (art. 1015 § 1 k.c.), którego upływ tylko w wyjątkowych przypadkach przez wzgląd na zasady współzycia społecznego sąd może nie uwzględnić, Sąd I instancji winien niezwłocznie odebrać od wnioskodawcy, czemu na przeszkodzie niewątpliwie nie winny stać znaczna ilość spraw oczekujących na rozpoznanie na rozprawie - do odebrania oświadczenia o uchyleniu się od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku nie jest bowiem konieczne wyznaczenie rozprawy.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy winien więc zapewnić wzięcie udziału wszystkim zainteresowanym w sprawie, odebrać niezwłocznie od wnioskodawcy oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku oraz załączyć akta II Ns 761/16 wskazane już we wniosku inicjującym niniejsze postępowanie, które nie zostały przekazane wraz z aktami do Sądu Odwoławczego, a które mogą się przyczynić do ustalenia stanu wiedzy i świadomości prawnej wnioskodawcy, w sytuacji, gdy matka wnioskodawcy twierdziła, iż nie poinformowała wnioskodawcy o sposobie zakończenia wskazanego postępowania.

Rozstrzygając sprawę ponownie, zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Rejonowy rozstrzygnie również o kosztach instancji odwoławczej.